

הגיוני
הפרשה

שיעורי הלכה
סדורים וערוכים
על סדר פרשיות השבוע

בראשית

דברים אחדים

שנינו בגמרא בברכות סג, ב "הסכת", עשו כתות כתות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה, כדברי יוסי ברבי חנינא דאמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב "חרב אל הבדים ונואלו" (ירמיהו נ, לו) חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה, ולא עוד אלא שמטפשים, וכו', ולא עוד אלא שחוטאים וכו'.

הנה מבואר בדברי הגמרא שנאמרו לשונות חריפים על מי שלומד תורה שלא בחבורה, עד כדי ביטוי מבהיל של חרב על שונאיהם של ישראל (בלשון סגי נהור), והאמת שיש לדקדק וכל כך למה? לכאורה הרי די אם היו מגנים את הלומד לכו או משבחים את הלומד בחבורה? אתמהה?!

אחד מן המעלות שהתורה נקנית בהם הוא "בדקדוק חברים" (אבות ו, ו).

רוב לימודו של האדם נעשה עם חברים, כשזוהה במחיצתם זמן רב, השפעתם רבה עליו, ועל כן חובתו של האדם לדקדק מי הם חביריו.

אמנם בנוסחאות שונות במשנה מצינו לשון "בדיבוק חברים", אולם המשמעות אחת היא! קנין תורה מותנה בלימוד בצוותא, בחבורה של לומדים, בחבורה של מדקדקים, שעמלים יחדיו בביאור דברי התורה, ועל ידי שהם בדיבוק חברים, כשכל אחד מהחבורה מדקדק בדברי חבירו הרי שמתחדדים בהלכה.

והן דברי הגמרא "לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה", כדי שהתורה תהפך לקנין עצמי באדם צריך ללמוד בחבורה.

ובזה מבוארים דברי הגמרא, שאותם תלמידי חכמים שלומדים ביחידות הרי הם חוטאים, כיון שהוא בגדר ביטול תורה באיכות ובכמות, כי אף שיושב ועוסק בתורה, עדיין חסרה לו אותה ישירות ובהירות כשלומדים בחבורה, לפי שאין מי שיעמידו על טעותו.

ואכן המהרש"א (מכות י, א) מבאר מדוע נקרא "שחוטאין", כיון שהטעות מצוי בלומד יחידי להתיר האיסור ולטהר הטמא. ומבואר שלא רק חסרון בלימוד הוא, אלא אף חוטא במעשה המצוה בעצמו.

ומבואר עוד מדברי המהרש"א, שחוץ ממה שטועה בלימודו גם שכלו נפגם, כי טבע האדם הוא שחי ברעיוניו, וגם בעניני העולם אינו מתיישר, והרי הוא בטפשותו וקטנותו, והנסיון מורה כן.

עמידה בשעת הקידוש

"ויכלו השמים והארץ וכל צבאם" (בראשית ב, א)

בספר כלבו (סימן לה ד"ה וכתב ה"ר) כתב, שאחר תפילת שמונה עשרה במעריב כליל שבת בבית הכנסת, פותח שליח צבור וכל הקהל בקול רם "ויכלו" וכולם מעומד לפי שזה הוא עדות אל ה' יתברך ביצירת מעשה בראשית, ועדות מעומד וכו', ואמרו ז"ל כל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכלו" מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וצריך עיון מאי מעליותא קאמר דנעשה שותף, והלא גנאי הוא כלפי מעלה כל שניות ושותף, ואפשר לומר שהכונה בזה כי באמרו ויכלו שמראה בעצמו שמעלה עליו כל הכתוב בתורה לענין חדוש העולם ומאמין בו אמונה קיימת כאילו הוא ראה בעיניו מעשה היצירה וכמו שהוא עצמו היה שותף להקב"ה בעשיית המלאכה לפי שאין לבו נוקפו בדבר קטן או גדול במעשה ההוא.

כך לענין ויכלו אחרי תפילת מעריב בבית כנסת כתב במנורת המאור (פרק ב' תפילה תפלות של שבת עמוד 183) וז"ל: וחזר ואומר שליח ציבור ויכלו במקום רם מעומד, מפני שהוא עדות להקב"ה במעשה בראשית, דכתיב "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב", פירוש אין העדים מעידין אלא מעומד.

ובאופן אמירת ויכלו בבית בשעת קידוש יש לדון אם הוא בעמידה או בישיבה, וכן בכרכת בורא פרי הגפן וכרכת הקידוש (שמסיים "בא"י מקדש השבת") יש לדון אם הם בעמידה או בישיבה, האם יש חילוק בין קידוש להבדלה לענין זה, והאם יש הבדלים בין שבת ליום טוב, וכן בין קידוש היום לקידוש הלילה.

מנהגים שונים לאמירת ויכלו

בגוף הענין של עמידה בשעת הקידוש, מצאנו לפחות שלושה מנהגים המובאים בפוסקים לענין עמידה או ישיבה באמירת ויכלו בבית קודם ברכת הקידוש.

מנהג ראשון: אמירת ויכלו מעומד, מובא בשולחן ערוך (אורח חיים סימן רעא סעיף י') שכתב: ואומר ויכלו מעומד, ואחר כך אומר בורא פרי הגפן ואחר כך קידוש.

וכן מובא לענין ויכלו בבית בשעת קידוש במשנה ברורה (סימן רעא ס"ק מה) שכתב שאמירת ויכלו מעומד, לפי שהוא עדות על בריאת שמים וארץ ועדות בעיני מעומד ואף על פי שאומרו בתפילה חזר ואמרו כדי להוציא בניו ובני ביתו (טור). וברוקח הביא בשם המדרש שצריך לומר ויכלו ג' פעמים, אחד בתפילה ואחד לאחר התפילה ואחד על הכוס.

מנהג שני: אמירת ויכלו מעומד רק בתחילתו, מובא ברמ"א שם שהגיה

פרשת וירא

זמן תפילת שחרית

"וישכם אברהם בבוקר" (בראשית יט, כז)

בגמ' בברכות כו, ב מובא: אברהם תיקן תפילת שחרית שנאמר "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפילה שנאמר "ויעמוד פנחס ויפלל". וכן בגמרא בפסחים ד, א נלמד מפסוק זה ענינא דוריון מקדימין, כדאיתא שם: תניא כל היום כולו כשר למילה אלא שזריון מקדימין למעוות שנאמר "וישכם אברהם בבוקר".

וכן בבראשית כה, טז-יז בפסוק "וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים". ושם בפירוש בעל הטורים על התורה מביא: "וזה שער השמים" וסמך ליה "וישכם" לומר שבעלות השחר פותחין שער השמים, והוא זמן טוב לתפילה, (מכילתא בשלח יד, כד).

ובענין תפילת שחרית עלינו לדון מהו זמנה, האם גם בתפילה נאמר דינא דוריון מקדימין להתפלל בהשכמה, מהו זמנה המוקדם ביותר ומאיך מהו זמנה המאוחר ביותר, ובהקדם נציע דברי הגמ' בברכות ביסוד דינא דתפילה.

תפילות אבות תקנום או כנגד תמידין תקנום

בגמ' בברכות שם: איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר, תפילות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפילות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דר' יוסי ברבי חנינא ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי בר' חנינא: אברהם תיקן תפילת שחרית שנאמר "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפילה שנאמר "ויעמוד פנחס ויפלל" וכו'.

וממה שנחלקו נראה שיש נפקא מינה בדין התפילה, הנה בפני יהושע (שם) כתב שהמחלוקת בגמרא אם תפילת ערבית רשות או חובה תלוי בזה, שאם אבות תקנום הרי חובה, שאם כנגד תמידין תקנום הרי שתפילת ערבית כנגד איברים ופדרים, וזה אינו מעכב. וכן כתב ביפה תואר פרשת ויצא ובפירוש הרי"ף לעין יעקב, אבל בעיון יעקב (כאן ובגמ' עירובין סה, ב) ובפתח עינים להחיד"א הוכיחו, שאפילו אם אבות תקנום, אפילו הכי תפילת ערבית רשות, עיי"ש. ועיין עוד בתורת משה להחת"ס (פר' יתרו ד"ה